

УДК 370.179.2:301.085-053.7

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-56>

Оксана СОХАЦЬКА

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0009-0008-9672-9993

Вікторія ГОЛОВЕЙ

докторка філософських наук, професорка кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-8224-5970

Ольга МОСКВИЧ

кандидатка філософських наук, доцентка кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-6964-7863

Бібліографічний опис статті: Сохацька, О., Головей, В., Москвич, О. (2025). Формування світоглядної культури студентів у процесі вивчення інтегрованих культурологічних дисциплін: методологічний і методичний аспекти. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 449–457, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-56>

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ І МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Формування світогляду молодшої людини – одне з основних завдань сучасної освіти. Саме світоглядна культура має вирішальне значення, оскільки забезпечує розвиток цілісної особистості, здатної до критичного мислення, свідомого ставлення до оточуючого світу і до себе на основі загальнолюдських і національних цінностей.

Мета дослідження – розробити та науково обґрунтувати методологічні та методичні підходи до формування світоглядної культури здобувачів вищої освіти у процесі засвоєння ними інтегрованих культурологічних освітніх компонентів.

Методологія дослідження ґрунтується на положеннях дидактики про системне вивчення навчальних дисциплін як необхідної умови цілісного процесу засвоєння знань. Основою дослідження також стали філософські концепції світоглядної культури. Основними методами дослідження були теоретичні (вивчення та порівняльний аналіз філософської, соціологічної, культурологічної, психологічної і педагогічної наукової літератури з проблем дослідження; порівняльно-зіставлюваний аналіз навчально-методичної документації, теоретичних та емпіричних джерел; аналітико-синтетичний метод обробки результатів у єдності з принципами історичного підходу до досліджуваного явища; метод узагальнення тощо) й емпіричні (бесіди, анкетування, спостереження).

Наукова новизна полягає в тому, що вперше концептуально-методологічні, методичні підходи до означення суті, змісту та основних напрямів навчання культурологічних дисциплін стали предметом спеціального комплексного дослідження. На основі аналізу інтегративних людинотворчих культурологічних чинників світоглядної культури молоді у процесі навчальної діяльності, узагальнення відповідного педагогічного досвіду сформульовано рекомендації щодо методики викладання культурологічних освітніх компонентів.

Висновки. Важливим засобом формування наукового світогляду і світоглядної культури студентської молоді є впровадження інтегрованих культурологічних освітніх компонентів, які сприяють виробленню у здобувачів цілісного уявлення про людину та її місце й роль у суспільстві, природному середовищі та віртуальному вимірі сучасної медіакультури. Обґрунтовано, що інтегровані культурологічні освітні компоненти є важливими й необхідними для створення оновленої системи національної освіти України; проблема інтеграції змісту культурологічних освітніх компонентів виступає як складова частина більш широких соціальних і педагогічних проблем: гуманізації та універсальності освіти, формування культурної ідентичності, патріотизму, активної громадянської позиції, критичного мислення, вироблення стійкості в умовах трагічних викликів і невизначеності.

Ключові слова: світоглядна культура, інтегровані культурологічні освітні компоненти, методологія, методика, дидактика, зміст навчання, особистість, медіакультура.

Oksana SOKHATSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0009-0008-9672-9993

Viktoriia HOLOVEY

Doctor of Philosophy, Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-8224-5970

Olha MOSKVYCH

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-6964-7863

To cite this article: Sokhatska, O., Holovey, V., Moskvych, O. (2025). Formuvannya svitohliadnoi kultury studentiv u protsesi vyvchennia intehrovanykh kulturolohichnykh dystsyplin: metodolohichni y metodychni aspekty [Formation of students' worldview culture in the process of studying integrated cultural disciplines: methodological and methodological aspects]. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 449–457, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-5-56>

FORMATION OF STUDENTS' WORLVIEW CULTURE IN THE PROCESS OF STUDYING INTEGRATED CULTURAL DISCIPLINES: METHODOLOGICAL AND DIDACTIC ASPECTS

The formation of a young person's worldview is one of the main tasks of modern education. It is the worldview culture that is of decisive importance, since it ensures the development of a holistic personality, capable of critical thinking, a conscious attitude towards the world around them and towards themselves based on universal and national values.

The aim of the research is to develop and scientifically substantiate methodological and didactic approaches to the formation of worldview culture in higher education students through the acquisition of integrated cultural studies educational components.

The research methodology is based on didactic principles regarding the systematic study of academic disciplines as a necessary condition for a holistic process of knowledge acquisition. The study also relies on philosophical concepts of worldview culture. The main research methods included theoretical ones (analysis and comparative study of philosophical, sociological, cultural, psychological, and pedagogical scholarly literature on the research topic; comparative analysis of educational and methodological documentation, theoretical and empirical sources; analytical-synthetic processing of research results in conjunction with the principles of the historical approach; generalization method, etc.) and empirical ones (interviews, surveys, observation).

Scientific novelty lies in the fact that for the first time, conceptual, methodological, and didactic approaches to defining the essence, content, and key directions of teaching cultural studies disciplines have become the subject of a comprehensive scholarly investigation. Based on an analysis of integrative, humanistic, and cultural factors influencing the worldview culture of youth in the learning process, and generalization of relevant pedagogical experience, recommendations have been developed regarding teaching methods for cultural studies educational components.

Conclusions. An important means of forming a scientific worldview and worldview culture in students is the implementation of integrated cultural studies educational components, which contribute to the development of a holistic understanding of the human being, their place and role in society, the natural environment, and the virtual dimension of modern media culture. It is substantiated that integrated cultural studies educational components are essential for building a renewed system of national education in Ukraine. The integration of the content of cultural studies education is part of broader social and pedagogical challenges, such as the humanization and universalization of education, the formation of cultural identity, patriotism, active citizenship, critical thinking, and resilience in the face of tragic challenges and uncertainty.

Key words: worldview culture, integrated cultural educational components, methodology, teaching methods, didactics, curriculum content, personality, media culture.

Актуальність теми дослідження. Інтенсивність оновлення та розвитку сучасної освітньої системи зумовлена комплексом

взаємопов'язаних чинників. Ключовим каталізатором цих трансформацій є прискорений розвиток сучасних інформаційних технологій,

становлення медіакультури. Зміст освіти потребує корекції відповідно до фундаментальних змін у науці та багатоаспектних наслідків науково-технічного прогресу для різних галузей суспільного життя. Важливе значення мають соціальні зміни, що відбулися у світі за останні десятиліття, які також суттєво впливають на вектор освітнього розвитку. Одними з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є її гуманізація та гуманітаризація. Вони зумовлюють не тільки переорієнтацію цілей навчання і виховання – їх спрямування насамперед на розвиток особистості, а й оновлення змісту освіти, ширшого впровадження досягнень сучасних соціально-гуманітарних наук. У зв'язку з цим виникає запитання: які навчальні дисципліни і в якому вигляді повинні бути представлені у змісті освіти? Без чіткої відповіді на ці питання не може здійснюватися цілеспрямоване і планомірне оновлення змісту освіти з метою її гуманізації та гуманітаризації. Інтеграція знань теж вважається однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти. Сьогодні під час розробки змісту освітніх компонентів слід враховувати не тільки досягнення сучасної науки, а, насамперед, інтереси, потреби, можливості самих здобувачів, реалізація яких допомогла б їм стати активними громадянами-патріотами України, всебічно розвиненими особистостями. Серед основних проблем освіти – формування світогляду молоді людини. Саме світоглядна культура має вирішальне значення, оскільки вона забезпечує розвиток цілісної особистості, здатної критично мислити, свідомо ставитися і до оточуючого світу, і до себе, орієнтуючись на загальнолюдські й національні цінності (Арцишевський, 2011, с. 17). Переосмисленню цих актуальних питань і присвячена наша наукова розвідка.

Метою дослідження є розробка та наукове обґрунтування методологічних і методичних підходів, що забезпечують ефективне формування світоглядної культури здобувачів вищої освіти в процесі засвоєння інтегрованих культурологічних освітніх компонентів.

Аналіз досліджень та публікацій. Важливі методологічні й дидактичні принципи становлення інтегративних процесів в педагогічній діяльності обґрунтовані в наукових доробках таких авторитетних дослідників як Р. Арцишевський, С. Гончаренко, В. Ільченко,

В. Паламарчук, А. Степанюк, В. Андрущенко та інші). Зокрема Р. Арцишевський розробив концепцію світоглядної освіти молоді, яка була реалізована в навчальних програмах і підручниках інтегрованого курсу «Людина і суспільство» (Арцишевський, 2011). У дослідженнях В. Андрущенко актуалізується проблематика інтеграції освітніх компонентів, обґрунтовується потреба переходу від стадії міжпредметних зв'язків до становлення нового синтезу, коли формування навчальних курсів відбувається на основі інтегрування матеріалу як із традиційних класичних предметів, так і нових сучасних дисциплін. На думку дослідника, нова школа й нова освіта мають формувати цілісну людину – особистість і громадянина власної держави та світу в її фізичній гармонії й духовній величі (Андрущенко, 2007); основою такого формування має стати «педагогіка духовності» (Андрущенко, 2007, с. 37).

Теоретичні й методичні проблеми формування соціокультурних цінностей студентів у закладах вищої освіти концептуалізуються в монографії Е. Заредінової (Заредінова, 2020). Культурологічний та аксіологічний аспекти формування професійних навичок майбутнього педагога досліджує Н. Ашиток (Ашиток, 2017, 2018, 2024). Роль світоглядної культури у становленні особистості майбутнього педагога вивчає Ян Цзінвень (Цзінвень, 2024). На думку дослідників, впровадження культурологічних освітніх компонентів сприятиме не тільки удосконаленню змісту сучасної освіти, а й має забезпечити більш глибоке розуміння архітектоніки усїєї духовної культури, на основі якої й повинен вибудовуватися зміст освіти і розвиток творчої особистості.

Виклад основного матеріалу. Предметно-розчленоване вивчення зовнішнього світу, природи, до того ж поза їх зв'язком із людиною, не сприяє формуванню у свідомості молоді людини цілісної картини світу, не забезпечує належного освоєння головних сфер світоставлення людини: людина – природа, людина – людина, людина – культура, людина – суспільство. Зрозуміло, що подолати негативні явища розрізненого предметного навчання за допомогою лише міжпредметних зв'язків доволі важко. Адже їх здійснення передусім прагне створити оптимальні умови для засвоєння конкретних знань із певного предмета. Тому, на

нашу думку, міжпредметні зв'язки – важливий, але допоміжний засіб у формуванні світоглядної цілісності знань студентської молоді (Арцишевський, 1993, с. 3). Розглядаючи інтеграцію як процес становлення цілісності певної системи на основі істотних зв'язків між її елементами, вважаємо, що саме інтегративний підхід є оптимальним для формування світоглядної культури здобувачів.

Важливими підставами для впровадження й вивчення інтегрованих культурологічних курсів, на нашу думку, є такі:

- інтеграція наукових знань;
- інтегративний характер процесу пізнання;
- людина як інтегрований об'єкт вивчення;
- інтегративні тенденції розвитку педагогічної науки і практики;
- психолого-педагогічні основи інтеграції знань здобувачів.

Педагогіка та психологія науково обґрунтовують тезу, що людське сприйняття світу є цілісним до певного віку. Зокрема, у ранньому дитинстві дитина бачить природу та навколишнє середовище як єдине ціле, їй складно досягнути поділ знань на ізольовані галузі та науки. Однак у юнацькому періоді ця нерозчленованість зникає: світ постає у зовнішньому і внутрішньому вимірах. Попри це, предметом вивчення та осмислення залишається увесь світ (природний, соціальний, внутрішній). На думку Р. Арцишевського, ключове завдання сучасної освіти полягає у формуванні цілісного образу світу у свідомості молоді, що є основою для розвитку їхньої світоглядної культури на всіх етапах навчання, з урахуванням вікових особливостей (Арцишевський, 2002, с. 270).

Дієвим засобом формування наукового світогляду і світоглядної культури студентської молоді є впровадження інтегрованих культурологічних курсів, які б сприяли формуванню у здобувачів цілісного уявлення про людину, її місце і роль у природі, культурі, суспільстві та в цілому у світі. Створення таких курсів є важливим і необхідним для системи національної освіти України, оскільки знання про людину і культуру потрібні кожній молодій людині, незалежно від її майбутнього життєвого вибору. Адже саме такі знання допомагають самовизначенню, самоформуванню, розв'язанню будь-яких життєвих і соціальних проблем з позицій гуманізму. Вважаємо, що

в основу програми культурологічних освітніх компонентів можна покласти концепцію світоглядної освіти молоді. Навчальні дисципліни, охоплюючи зміст «вічних» світоглядних проблем, пропонують при цьому різноманітні варіанти їхнього розв'язання. Розгляд цих проблем спирається на такі навчальні предмети як філософія, соціологія, історія, філософія культури, етика, естетика, психологія, педагогіка, політологія, релігієзнавство, народознавство із врахуванням конкретного змісту доступних для здобувачів форм соціокультурного досвіду (Арцишевський, 2002, с. 275). Головна мета таких курсів полягає у формуванні наукового світогляду і світоглядної культури студентської молоді як основи життєвої і соціальної позиції особистості, спрямованої на якомога повнішу реалізацію нею своїх здібностей і потенційних можливостей людини. Тому їх можна схарактеризувати як людинотворчі.

Принципи побудови та логіки взаємозв'язку людинотворчих дисциплін мають ґрунтуватися на відображенні загальних закономірностей пізнання та взаємодії духовного й практичного освоєння світу. Крім того, необхідно враховувати вікові особливості формування особистості студентської молоді: від споглядально-рефлексивного етапу (рання юність, коли фокус спрямований на внутрішнє «Я») до активно-практичного етапу, орієнтованого на зріле самопроєктування у зовнішньому світі. Під час вивчення цих освітніх компонентів активно формується життєва позиція, адже саме в період ранньої юності зростає прагнення до пояснення й осмислення буття світу і свого власного існування, інших світоглядних проблем, необхідних для становлення самосвідомості і світогляду молодої людини (Арцишевський, 2004, с. 22–26).

Тематика інтегрованих культурологічних освітніх компонентів включає проблематику існування людини в сучасному світі, що має підготувати здобувачів освіти до зустрічі вічна-віч із сучасним світом (це особливо актуально за сучасних трагічних умов невизначеності й непередбачуваності, загострених війною), допомогти зрозуміти світ і самих себе, своє місце, свою позицію в ньому. Це є важливим етапом соціокультурного самовизначення, формування життєвої позиції особистості, а отже, і її світоглядної культури.

На нашу думку, головними завданнями інтегрованих культурологічних людинотворчих курсів є:

- формування наукового світогляду, який дає змогу особі правильно визначити своє місце у світі та суспільстві. Це включає усвідомлення змісту і цілі власного життя, а також вибір ефективної життєвої стратегії, що в кінцевому підсумку сприяє розвитку світоглядної культури;

- забезпечення культурологічної підготовки, необхідної для свідомого вибору соціальної позиції, що характеризується гуманізмом, патріотизмом, соціальною відповідальністю та активністю;

- вироблення вмінь і навичок логічного, творчого і водночас критичного мислення, що забезпечувало б можливість нестереотипного підходу до розв'язання важливих життєвих проблем та протистояння маніпуляціям;

- формування переконань, що базуються на знанні головних моральних, естетичних, правових, політичних принципів, які визначають свідоме ставлення людини до оточуючої дійсності, до інших людей, до самої себе;

- орієнтування здобувачів на загальнолюдські й національні цінності та ідеали, озброєння їх науково обґрунтованими критеріями адекватної оцінки стану навколишньої дійсності.

Методичні засади створення і навчання культурологічних курсів полягають у системності, цілісності, гуманоцентризмі; синтетичності, тобто поєднанні в процесі навчання і викладання різних форм духовного освоєння дійсності; розвитку особистості; відкритості, що базується на виробленні антидогматичного мислення; органічному поєднанні локального та глобального, національного та загальнолюдського; гуманізації відносин. Отже, інтегрований, людинознавчий культурологічний освітній компонент дає можливість синтезувати в цілісну систему знання з різних навчальних дисциплін, матеріали художньої літератури, мистецтва, засобів масової інформації, інтернет-ресурсів, життєвий досвід самих здобувачів (Арцишевський, 2002, с. 280).

Виходячи із змістової позиції, такі інтегровані освітні компоненти як «Культурні стратегії життєтворчості», «Соціокультурна аналітика», «Моральна культура особистості» містять у собі такі аспекти:

- а) природничо-науковий – відношення людини і природи;

- б) соціокультурний – взаємовідносини людини і суспільства, людей між собою та людини й культури;

- в) філософсько-культурологічний – осмислення особливостей сучасних соціокультурних процесів і визначення своєї світоглядної позиції.

Підкреслюючи активність і результативність інтеграційних процесів у навчанні, варто зауважити, що інтеграція знань з різних предметів – не механічний процес, не звичайне об'єднання окремих дисциплін, а створення цілісної системи логічно-пов'язаних знань, які взаємоузгоджуються, доповнюють і підсилюють одне одного. Ці курси ґрунтуються на науково-філософській і культурологічній основі, адже саме наукове пізнання, філософсько-культурологічне осмислення та світоглядне узагальнення знань, конкретно-наукового матеріалу дозволяють відтворити світ як певну цілісність (Величко, 2001, с. 25).

На нашу думку, в процесі викладання таких інтегрованих освітніх компонентів доцільно використовувати у навчальному процесі різноманітні методи активізації інтелектуальних творчих здібностей і самостійної діяльності здобувачів, які стимулюють особистісне ставлення молодих людей до явищ і процесів, що відбуваються у природі, суспільстві, культурі, світі, у власному житті. Не викликає сумніву необхідність запровадження проблемного методу ведення навчальних занять, мета якого – включити студента за посередництвом його власної діяльності у процес пізнання світу (Цехмістрова, 2001, с. 14–24). Проблема ситуація світоглядного характеру можлива й необхідна в пізнавальній, оцінній і діяльній системі й виникає, коли виявляється невідповідність між наявними світоглядними знаннями, поглядами особистості і пропонованою для розгляду світоглядною ідеєю; потрібно здійснити оцінний вибір способу дій в складній й непередбачуваній ситуації; необхідно обґрунтувати чи заперечити полярні оцінки певного явища, події; існує невідповідність між буденним і науковим світоглядом тощо.

Слід наголосити, що успішне формування світоглядної культури здобувачів освіти вимагає цілеспрямованого керування цим процесом.

Це передбачає послідовний, максимально тактичний цілеспрямований вплив на становлення молодої людини, її ставлення до світу і, як наслідок, перегляд традиційних функцій викладача. Важливо, що такий підхід не виключає, а навпаки, зумовлює активну роль самого студента у навчанні та пізнанні (Величко, 2001).

Гуманізація освітнього процесу та відносин між учасниками починається з усвідомлення власного «Я» як унікальності та неповторності внутрішнього світу – і педагога, і здобувача. Педагог-викладач повинен бачити перед собою особистість студента – самостійну людину, його творчий потенціал; орієнтуватися на формування його автономної та суверенної особистості; сприймати молоду людину і ставитися до неї як до вищої цінності. Відповідно, навчальні цілі культурологічних людинотворчих дисциплін мають бути спрямовані на адекватне врахування потреб студента (його інтересів, можливостей, бажань). Через гуманізацію відносин «викладач – студент» студентська молодь долучається до мови універсальної людської культури; вчиться осмислювати соціокультурну дійсність як багатоаспектну взаємодію різних особистостей, як процес їх взаємовпливу і співтворчості. Зрозуміло, що гуманізація відносин педагога та здобувача базується на їх співпраці й співдружності (Величко, 2001, с. 29).

В якості найважливіших ми виділяємо такі методичні принципи, якими доцільно керуватися сучасному педагогу: передусім, це принцип творчої діяльності і самостійності; принцип гуманізації взаємин педагогів і здобувачів освіти; принцип демократизації; принцип індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності; принцип психологізації навчання; принцип врахування пізнавальних інтересів і духовних потреб молодої людини. Ми поділяємо думку, що головним в організації сучасного навчання є створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку здобувача вищої освіти як суб'єкта діяльності і творчості, як унікальної особистості, неповторної індивідуальності (Цехмістрова, 2001, с. 24). Тому основні завдання, які необхідно розв'язати у процесі навчання людинотворчого, культурологічного інтегрованого курсу, такі:

1. Світоглядно-ціннісне формування: забезпечення поглибленої філософсько-культурологічної підготовки студентської молоді, що

є основою для формування самосвідомості та усвідомлення ціннісного імперативу людського життя.

2. Розвиток креативного потенціалу: стимулювання творчої самореалізації здобувачів, спрямоване на розвиток їхніх індивідуальних нахилів і здібностей у багатоаспектних сферах діяльності.

3. Гуманістична моралізація: формування та інтерналізація загальнолюдських норм гуманістичної моралі як основи етичної поведінки.

4. Компетентності саморегуляції: розвиток здатності до критичної оцінки зовнішнього середовища та об'єктивної самооцінки, що забезпечує ефективну саморегуляцію поведінки та самовиховання.

5. Соціальна та екологічна відповідальність: виховання поваги до праці, закону та природи, формування толерантності у міжособистісних взаємодіях та розвиток стійкої потреби у дотриманні здорового способу життя.

Вважаємо, що ці завдання є системно взаємопов'язаними та необхідними для досягнення основних цілей сучасної гуманітарної освіти, зокрема, для формування соціокультурних цінностей у студентській молоді. Дослідниця Е. Заредінова слушно вважає, що в структурі соціокультурних цінностей студентів ЗВО можна виділити такі найважливіші компоненти: «мотиваційно-ціннісний (ціннісне ставлення до культур та традицій інших народів і представників етнічних та соціальних груп; потреба до усвідомлення менталітету та ментальності українського народу; мотив ідентичності і почуття приналежності до української нації; ціннісне ставлення до майбутньої професії, ціннісне ставлення до себе, критичне самосприйняття, адекватна самооцінка); когнітивний (знання культури та традицій інших народів; знання базових цінностей сучасного українського суспільства; знання сутності патріотичних цінностей; знання про базові цінності майбутньої професії; знання власного „Я” як індивідуальності, уявлення про свої вчинки й відносини; знання про внутрішній світ іншої людини, знання щодо детермінант поведінки й стосунків інших)» (Заредінова, 2020, с. 255).

Специфіка інтегрованих культурологічних освітніх компонентів знаходить своє відображення в методиці їх викладання. Наведені нижче методичні положення сформульовані

й апробовані в багаторічному практичному досвіді викладання культурологічних дисциплін (Сохацька, 2023, с. 21–22):

– важливо, щоб понятійний апарат спирався на зміст інших базових предметів, на інформацію, яку отримують здобувачі із засобів масової інформації та літератури, із інтернет ресурсів, на життєвий досвід самих молодих людей;

– головну увагу слід зосередити не на запам'ятовування, а на розуміння й осмислення матеріалу, на вироблення в студентів умінь використовувати знання для самостійної відповіді на конкретні запитання й адекватно поводити себе в різних життєвих ситуаціях;

– викладання курсів доцільно побудувати таким чином, щоб навчальний матеріал «проектувався» на самого студента, допомагав йому осмислювати свій життєвий досвід і сучасну дійсність; з цією метою слід частіше моделювати різні життєві ситуації, залучати здобувачів до їх розв'язання, а також практикувати на заняттях рольові та групові ігри;

– нагромадження знань не може розглядатися як самоціль; знання повинні стати основою для формування у студентів певної позиції, розвитку соціальних якостей, переконань, мотивів, ціннісних орієнтацій та інших особистісних характеристик;

– необхідно, щоб у викладанні курсів переважало діалогічна форма викладу матеріалу, яка дозволяла б порівнювати різні теорії, положення, думки, виробляючи тим самим вміння вести дискусію, аргументовано відстоювати свої думки і переконання;

– важливим моментом у проведенні занять з освітніх компонентів є оптимальний вибір практичних завдань, які мають активізувати мисленнєві, творчі й евристичні здібності студентів, а також сприяти осмисленому сприйняттю інформації, глибшому усвідомленню проблем і шляхів їх розв'язання. Це можуть бути, наприклад, такі завдання: підготувати матеріали для дискусії, створити презентацію, розробити творчий пошуковий проєкт, написати есе, зібрати аналітичний матеріал щодо репрезентації певної проблеми в ЗМІ, соціальних мережах тощо;

– нестандартною мусить бути і система оцінювання знань студентів. Йдеться про оцінювання вміння здобувача аргументовано, логічно, переконливо довести свою думку, що

є показником власних переконань і життєвої позиції;

– поряд з основною формою організації навчального процесу – лекцією, семінаром – обов'язково слід практикувати інші форми занять: конференції, екскурсії, круглі столи, дискурси, дискусії, проблемні семінари, виставки тощо;

– особливо важливе значення для активізації пізнавальної діяльності студентів та розвитку їх ціннісних орієнтацій має використання в навчальному процесі різноманітних аудіовізуальних матеріалів, творів образотворчого мистецтва, художньої літератури, фольклорних джерел тощо. Це сприяє формуванню у студентів не тільки знань, а емоцій і переживань, а через них – і переконань (Сохацька, 2023, 21–22; Цехмістрова, 2001).

Висновки. Важливим засобом формування наукового світогляду і світоглядної культури студентської молоді є впровадження інтегрованих культурологічних освітніх компонентів, які сприяють виробленню у здобувачів цілісного уявлення про людину та її місце й роль у суспільстві, природному середовищі та віртуальному вимірі сучасної медіакультури. Логіка побудови таких курсів відображає універсальні закони пізнання і освоєння світу – духовного та практичного, їхню взаємодію і взаємозалежність, а також вікову динаміку становлення особистості: від пасивно-споглядального сприйняття світу в юності – до активного, рефлексивного й практичного ставлення до себе та світу у більш зрілому віці.

Обґрунтовано, що інтегровані культурологічні освітні компоненти є важливими й необхідними для створення оновленої системи національної освіти України, оскільки знання про людину, культуру та суспільство необхідні кожному, незалежно від майбутнього професійного вибору. Такі знання сприяють самовизначенню й самоформуванню особистості, а також дозволяють вирішувати життєві та соціальні проблеми з позицій гуманізму. Проблема інтеграції змісту культурологічних освітніх компонентів виступає як складова частина більш широких соціальних і педагогічних проблем: гуманізації та універсалізації освіти, формування культурної ідентичності, патріотизму, активної громадянської позиції, критичного мислення, вироблення стійкості в умовах трагічних викликів війни й невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі. Педагогічна і психологічна науки в Україні у 5 т. Т. 4. К.: «Педагогічна думка». 2007. С. 36–56.
2. Арцишевський Р. А. Інтеграційні процеси в культурі та їх відображення у змісті освіти. Школа майбутнього: Гуманізація та гуманітаризація освіти: Матеріали міжнародної наукової конференції. Луцьк: ЛДПШ. 1993. С. 3–7.
3. Арцишевський Р. А. Методологічні засади оновлення змісту освіти. Зб. Наук. пр. до 10-річчя АПН України. Х.: «ОВС». 2002. С. 270–284.
4. Арцишевський Р. А. На шляху до загальнолюдського світогляду. Шлях освіти. 2011. №1. С. 17–20.
5. Арцишевський Р. А. Світоглядна освіта як головний чинник розвитку духовності. Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти. Луцьк: Надстир'я. 2004. С. 22–26.
6. Ашиток Н. Формування творчої особистості майбутнього педагога в закладах вищої освіти. Молодь і ринок. 2024. № 12 (232). С. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320591>
7. Ашиток Н.І. Культурологічний та аксіологічний підходи до формування майбутнього педагога. Молодь і ринок. 2017. № 9 (152). С. 19–23.
8. Ашиток Н.І. Формування професійного іміджу майбутнього педагога в культурологічному аспекті. Молодь і ринок. 2018. № 1 (156). С. 21–26.
9. Величко О. Б. Гуманізація освіти та її вплив на становлення особистості студента. Проблеми освіти. 2001. Вип. 24. С. 25–29.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
11. Заредінова Е.Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: теорія і методика. Монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. 372 с.
12. Підласий І. П. Дослідження закономірностей дидактичного процесу. К. 1991.
13. Сохацька О.А. Методика навчання культурологічних дисциплін у ЗВО: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 320 с.
14. Цехмістрова Г. С. Педагогічна майстерність та оцінка якості викладання у вищому закладі освіти. *Нові технології навчання*. 2001. Вип. 31. С. 24.
15. Цехмістрова Г.С. Методологічне обґрунтування проведення семінарських занять у вищих навчальних закладах. *Проблеми освіти*. 2001. Вип. 24. С. 14–24.
16. Цзінвень Ян. Формування світоглядної культури та його вплив на становлення особистості майбутнього педагога. Освітньо-науковий простір. 2024. Випуск 6 (1). Том 2. С. 75–81. DOI: 10.31392/ONP.2786-6890.6(1)/2.2024.08

REFERENCES:

1. Andrushchenko, V. P. (2007). Ukrainian pedagogical education in the European space. *Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini* (Vol. 4, pp. 36–56). Kyiv: Pedahohichna dumka.
2. Artsyshevskiy, R. A. (1993). Intehratsiyni protsesy v kulturi ta yikh vidobrazhennia u zmisti osvity [Integration processes in culture and their reflection in the content of education]. *Shkola maibutnoho: Humanizatsiia ta humanitarizatsiia osvity: Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii* (pp. 3–7). Lutsk: LDPI.
3. Artsyshevskiy, R. A. (2002). Metodolohichni zasady onovlennia zmistu osvity [Methodological principles of updating the content of education]. *Zb. nauk. pr. do 10-richchia APN Ukrainy* (pp. 270–284). Kharkiv: OVS.
4. Artsyshevskiy, R. A. (2011). Na shliakhu do zahalnoliudskoho svitohliadu [On the way to a universal human worldview]. *Shliakh osvity*, (1), 17–20.
5. Artsyshevskiy, R. A. (2004). Svitohliadna osvita yak holovnyi chynnyk rozvytku dukhovnosti [Worldview education as the main factor in the development of spirituality]. *Dukhovnist osobystosti: Metodolohichni ta metodychni aspekty* (pp. 22–26). Lutsk: Nadstyria.
6. Ashytok, N. (2024) Formuvannia tvorchoi osobystosti maibutnoho pedahoha v zakladakh vyshchoi osvity [Formation of the creative personality of the future teacher in institutions of higher education]. *Molod i rynek*. No. 12 (232).
7. Ashytok, N.I. (2017). Kulturolohichni ta aksiolohichni pidkhody do formuvannia maibutnoho pedahoha [Cultural and axiological approaches to the formation of the future teacher]. *Molod i rynek*. No. 9 (152). pp. 19–23.
8. Ashytok, N.I. (2018). Formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnoho pedahoha v kulturolohichnomu aspekti [Formation of the professional image of the future teacher in the cultural aspect]. *Molod i rynek*. No. 1 (156). pp. 21–26.
9. Velychko, O. B. (2001). Humanizatsiia osvity ta yii vplyv na stanovlennia osobystosti studenta [Humanization of education and its impact on student personality development]. *Problemy osvity*, (24), 25–29.
10. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichni slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid.

11. Zaredinova, E.R. (2020) Formuvannia sotsiokulturnykh tsinnosti studentiv v osvithomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity: teoriia i metodyka. Monohrafiia [Formation of socio-cultural values of students in the educational environment of a higher education institution: theory and methodology] Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo», 372 p.

12. Pidlasyi, I. P. (1991). *Doslidzhennia zakonirnosti dydaktychnoho protsesu* [Research of patterns in the didactic process]. Kyiv.

13. Sokhatska O.A. (2023) Metodyka navchannia kulturolohichnykh dystsyplin u ZVO: navch. posib [Methodology of teaching cultural disciplines in higher education institutions]. Lutsk: Vezha-Druk, 320 p.

14. Tsekhmistrova, H. S. (2001). Metodolohichne obgruntuvannia provedennia seminar skykh zaniat u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Methodological justification for conducting seminar classes in higher education institutions]. *Problemy osvity*, (24), 14–24.

15. Tsekhmistrova, H. S. (2001). Pedagogichna maisternist ta otsinka yakosti vykladannia u vyshchomu zakladi osvity [Pedagogical mastery and assessment of teaching quality in higher education]. *Novi tekhnolohii navchannia*, (31), 24.

16. Tszinven, Y. (2024) Formuvannia svitohliadnoi kultury ta yoho vplyv na stanovlennia osobystosti maibutnoho pedahoha [Formation of worldview culture and its influence on the formation of the personality of a future teacher]. *Osvitno-naukovyi prostir*. 2024. 6 (1). T. 2. pp. 75–81.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025